

Andrzej Bryk*

**IWONA BANACH, OD INTEGRACJI DO INKLUZJI.
O PROBLEMACH INTEGRACJI SPOŁECZNEJ OSÓB
NIEPEŁNOSPRAWNYCH, OFICyna WYDAWNICZA
UNIwersYTETU ZIELONOGÓRSKIEGO,
ZIELONA GÓRA 2014, SS. 128.**

W rekomendowanej przeze mnie książce Iwona Banach omawia najważniejsze założenia idei integracji społecznej osób niepełnosprawnych, realizowane począwszy od procesu wychowania i socjalizacji poprzez edukację integracyjną aż do edukacji inkluzyjnej. Przedstawiona przez autorkę zmiana paradygmatu w sposobie myślenia o edukacji osób niepełnosprawnych wyraża się w edukacji włączającej, która stanowi alternatywę dla współczesnego systemu kształcenia. Jest przy tym stanem dążeń współczesnej integracji społecznej, której dotychczasowe warianty (całkowity, częściowy, przestrzenny i programowy) przestały być procesem wystarczającym.

Książka *Od integracji do inkluzji. O problemach integracji społecznej osób niepełnosprawnych* ukazuje rodzinę jako środowisko naturalnego wychowania i podstawową komórkę życia społecznego, skupia się na integracyjnej funkcji szkoły i roli nauczycieli w kształtowaniu tolerancji wobec „innych”, a także analizuje rolę mediów w budowaniu wizerunku osób niepełnosprawnych. Jednak, by odkrywać, jak zostały przedstawione poszczególne etapy integracji społecznej osób niepełnosprawnych, niezbędne wydaje się zrozumienie jej istoty. Podstawowa definicja wykorzystana w opracowaniu, a zaproponowana przez A. Maciarz, przedstawia ją jako „ideę, kierunek przemian oraz sposób organizowania zajęć i rehabilitacji osób niepełnosprawnych wyrażający się w dążeniu do stworzenia tym osobom możliwości uczestniczenia w normalnym życiu, dostępu do tych wszystkich instytucji i sytuacji społecznych, w których uczestniczą pełni sprawni, oraz do kształtowania pozytywnych ustosun-

* Instytut Socjologii, Wydział Socjologiczno-Historyczny, Uniwersytet Rzeszowski, al. Rejtana 16 C, 35-959 Rzeszów, e-mail: andrew8751@wp.pl

kowań i więzi psychospołecznych między pełnosprawnymi i niepełnosprawnymi”.

Charakteryzując rolę rodziny w kształtowaniu postaw wobec osób niepełnosprawnych, autorka trafnie wymienia dobrze znane i bardzo ważne role – wychowawczą i socjalizacyjną, w których wypełnianiu oprócz tradycyjnych funkcji biologicznych, psychospołecznych, etc. kluczowe jest nauczanie dziecka tolerancji i akceptacji wobec osób niepełnosprawnych. W tym kontekście zwraca uwagę na fakt, jak priorytetowego znaczenia nabiera rola rodziców, którzy w pierwszych latach życia dziecka stanowią dla niego główne źródło informacji na temat osób niepełnosprawnych, a ich zachowanie i nastawienie do problematyki niepełnosprawności może, ale też nie musi stanowić wzoru do naśladowania. Trzeba jednocześnie podkreślić, że obiektywności rozważań nadają przytoczone następnie wyniki badań nad opiniami dzieci sześciolletnich i dziesięcioletnich na temat niepełnosprawnych, które dowodzą, że przekazywane przez rodziców informacje o tej grupie społecznej są wielokrotnie fragmentaryczne, stereotypowe, co rodzi w stosunku do niej w młodych umysłach obraz inności, obcości, marginalizacji czy nawet wykluczenia.

Integracja społeczna odbywa się w znacznym stopniu w szkołach, które w efekcie zmian edukacyjnych, jakie zachodzą w ostatnich latach w Polsce, stały się otwarte na niepełnosprawnych. Autorka udowadnia, że taka droga edukacji stanowi pomost do współbycia i współdziałania oraz przewartościowania sposobów widzenia jednostek ze zróżnicowaną sprawnością. Niezwykle ważnym elementem edukacji jest przy tym pomoc udzielana uczniom w odkrywaniu samego siebie i „tworzeniu się” własnego „ja”, które są wyjściem do właściwego odbioru osób niepełnosprawnych, jaki realizuje się choćby w klasach integracyjnych. Nawiązujący do tytułu opracowania efekt zmian systemowych wyraża się w edukacji inkluzyjnej, której założenia prowadzą się do ukształtowania postawy autentycznej akceptacji uczniów niepełnosprawnych jako równoprawnych uczestników szkolnej codzienności. Przy całym pozytywnym wydźwięku zmian Banach jednocześnie słusznie wyraża obawy wynikające z funkcjonowania współczesnych szkół, które przejawiają się w przewadze funkcji dydaktycznej nad wychowawczą i opiekuńczą, głoszoną światopoglądzie konsumpcyjnym nastawionym na zdrowie i sprawność fizyczną czy chociażby dysonansie pomiędzy promowaniem zdrowia a rosnącą liczbą niepełnosprawnych.

Kluczowe miejsce w systemie edukacji i integracji społecznej jest przypisane nauczycielowi, dla którego wyzwaniem są: wychowanie do tolerancji, podjęcie działań dydaktyczno-wychowawczych na rzecz

zmiany nastawienia wobec osób niepełnosprawnych, a przede wszystkim wyposażenie dzieci i młodzieży w umiejętność dostrzegania nie tylko podobieństw, ale i różnic służących potrzebie współistnienia i współpracy w określonych płaszczyznach życia społecznego. Warto jednocześnie zwrócić uwagę na tezę stawianą przez Banach, że praca nauczyciela i wychowawcy stoi jednak w opozycji do coraz częściej wyrażanego poglądu o młodzieży jako grupie pozbawionej autorytetów i nieuznającej wartości. Takie kontrastowe przedstawienie współcześnie zaistniałych rozbieżności pojawiających się w relacji nauczyciel – uczeń dowodzi słusznie wyeksponowanej złożoności współczesnego systemu szkolnictwa.

Bardzo ważnym aspektem rzeczywistości społecznej jest rola mediów, którym przypisuje się najistotniejszą funkcję w budowaniu pozytywnego wizerunku osób niepełnosprawnych z uwagi na ich wszechobecność w życiu społecznym i budowanie pozytywnych postaw i wzajemnych relacji. Zastrzeżenie budzić może jedynie przesadne skupienie się autorki na aktywności telewizji, ponieważ może ono jednak rodzić zapytanie o powody zminimalizowania roli Internetu i prasy, które choć nie są pomijane, to jednocześnie nie eksponuje się ich niepodważalnych walorów i zalet w tworzeniu społecznego klimatu do integracji.

Publikacja składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów, podsumowania i bibliografii. Prace nad nią są efektem studiów Iwony Banach – adiunkt z Uniwersytetu Zielonogórskiego nad obszerną literaturą przedmiotu, a także stanowią syntezę długoletnich przemyśleń i rozważań nad prezentowanym problemem. Z uwagi na zawężenie problemu integracji społecznej osób niepełnosprawnych tylko do czterech filarów (rodzina, szkoła, nauczyciel, media) i zwięzłości prezentowanych rozważań książka bez wątpienia nie jest wyczerpującym opracowaniem zagadnienia niepełnosprawności. Jak podkreśla jednak sama autorka, jej zamierzeniem jest przede wszystkim zwrócenie uwagi czytelnika na problem niepełnosprawności i właściwe podejście do osób ze zróżnicowaną sprawnością. Klucz do realizacji tych celów stanowi przedstawienie i zaakcentowanie społeczeństwu reorganizacji edukacji integracyjnej wyrażające się w edukacji inkluzyjnej. W związku z alternatywnością rozwiązania wobec modeli opartych na segregacji czy integracji oraz brakiem dostatecznej wiedzy teoretycznej na temat prezentowanego zjawiska w Polsce niezwykle wartościowe staje się przybliżenie go przez Banach. Włączająca forma kształcenia polegająca na edukacji dzieci z niepełnosprawnością w szkole masowej, przy założeniu, że system szkolny dostosowuje się do indywidualnych zdolności, możliwości i tempa nauki dziecka, stanowi przy tym pole do dalszych badań i rozwinięcia w polskim systemie edukacji.

Zwięzła forma, w jakiej przedstawiono główne założenia i charakterystyczny dla socjologii problemów społecznych styl językowy, nadają pracy walory charakterystyczne dla skryptów przeznaczonych dla socjologów. Z tego powodu książka jest adresowana zwłaszcza do studentów, głównie kierunków pedagogicznych i socjologicznych, ze szczególnym uwzględnieniem kierunku praca socjalna. Stanowi również cenne kompendium wiedzy na temat wychowania, edukacji integracyjnej, a szczególnie edukacji inkluzyjnej osób niepełnosprawnych zarówno dla rodzin dotkniętych tym problemem, jak i pedagogów specjalnych oraz nauczycieli.